

**GENÇ YETİŞKİNLERDE BENLİK KURGUSU ÜZERİNE BİR
ÇALIŞMA*****A STUDY ON SELF CONSTRUAL OF YOUNG ADULTS***Hülya ERCAN*****Özet:**

Bu araştırmada genç yetişkinlerin benlik kurguları cinsiyet, eğitim düzeyi ve sosyoekonomik düzeye göre karşılaştırılarak incelenmiştir. Araştırma, ilişkisel tarama modeline dayanan betimsel bir çalışmadır. Araştırma grubu Ankara il sınırları içinde farklı sosyoekonomik düzeyi temsil eden semtlerde ikamet eden 24–30 yaşlarındaki 590 bireyden oluşmaktadır. Katılımcılara “İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği” ve “Kişisel Bilgi Formu” uygulanmıştır. Araştırma sorularını yanıtlamak için SPSS paket programından yararlanılarak, t-testi, tek değişkenli varyans analizi ve kümeleme analizi teknikleri kullanılmıştır. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, Türk kültüründe benlik kurgusunun cinsiyet, eğitim düzeyi ve sosyoekonomik düzeye göre farklılaşığına işaret etmektedir. Araştırma sonuçları, içinde yaşanılan toplumsal bağlamın, bireylerin benlik kurgularının şekillenmesinde önemli olduğunu göstermekte ve Kağıtçıbaşı'nın “özerk-ilişkisel benlik modeli” önerisini desteklemektedir.

Anahtar Kelimeler: Genç Yetişkin, Benlik Kurgusu, Bireyci Benlik, İlişkisel Benlik, Toplulukçu Benlik.

Abstract:

In this study self construal of young adults are investigated according to their sex, level of education, and socio-economical status. The research is descriptive based on the model relationship survey. The research group consists of 590 individuals between ages 24 to 30, who reside within the Ankara province boundaries but in regions representing different socio-economic levels. “Relational, Individual, Collective Self- Aspects Scale” and “Personal Information Form” are applied to the research group. To answer the research questions t-test, One-Way ANOVA and Cluster Analysis techniques were used via SPSS. The data obtained from this research point out in Turkish culture, a differentiation of self types according to sex, level of education, and socio-economic status. The research results showed that the social context is important in the formation of self construals of

* Prof. Dr. Bekir Onur danışmanlığında yürütülen doktora tez araştırmasının bir parçası olan bu çalışma, 7-10 Haziran 2009 tarihinde, Oslo'da (Norveç) düzenlenen 11. Avrupa Psikoloji Kongresinde (The 11th European Congress of Psychology) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

** Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi – Sivas hercan@cumhuriyet.edu.tr

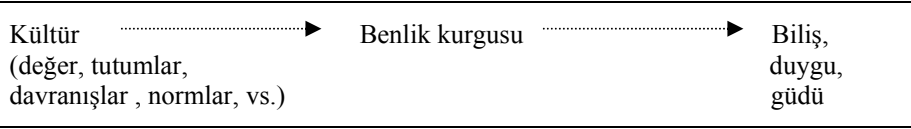
individuals and supported the proposal of Kağıtçıbaşı, autonomous-relational self construal model.

Key words: Young Adult, Self Construal, Individual Self, Relational Self, Collective Self.

Giriş

Benlik, Antik Yunan'dan günümüze, üzerinde yoğun tartışmaların yaşandığı konulardan biridir. Benlik kurgusunun (self construal) bireylerin dünyayı algılayış biçimlerini, değerlerini, tutumlarını, rollerini etkilediği ve davranışlarına yön verdiği düşünüldüğünde, bu ilgi anlaşılabilir (Markus ve Kitayama, 2003; Triandis, 1989).

Kavramın tanımını yapmak zordur. Bununla birlikte benlik genel olarak, bilişsel ve duyuşsal süreçlerinin örgütlenmesi ve davranışların düzenlenmesinde işlevde bulunan bir “yapı” (Singelis, 1994), bireyin yakın çevresi ve sosyal dünya ile etkileşimi sonucunda şekillenen dinamik bir “süreç” (Banaji ve Prentice, 1994) olarak ele alınabilir. “Benlik”, psikolojik örüntümüzü anlamamızda bize yardımcı olacak soyut, önemli bir kavramdır ve çoğu zaman sadece farklı benliklerle etkileşimde olduğumuz zaman aradaki farklılıkları görebiliriz. Kültürel özellikler, farklı benlik kurgularının şekillenmesinde rol oynar ve benlik kurgusu aracılığı ile biliş, duyu ve güdüleri etkiler (Şekil 1).

Şekil 1. Kültürün eylemleri, davranışları, düşünceleri ve hisleri benlik kurgusu aracılığıyla nasıl etkilediğini gösteren bir model. (**Kaynak:** Matsumoto D. (2000). *Culture and Psychology People Around the World*. Belmont: Wadsworth / Thomson Learning, s. 57)

Benlik konusu uzun zamandır ilgi çeken bir konu olmakla birlikte, yapılan çalışmalarda genellikle kültürün bireyci ya da toplulukçu eğilimleri doğrultusunda şekillenen benlik kurgularının ve bu benlik kurguları aracılığıyla biçimlenen davranış örüntülerinin incelendiği görülmektedir. Toplumlardaki egemen bireyci (individualistic) ya da toplulukçu (collectivistic) değerler, benlik kurgularındaki farklılıkların en önemli nedeni olarak değerlendirilmektedir (İmamoğlu, 1998; Kağıtçıbaşı, 1980, 1990b, 1996a, 1996b, 2000, 2001, 2002; Kitayama ve Cohen, 2007; Triandis, 1999, 2000, 2001).

Bireycilik ve toplulukçuluk yapıları, bize bulanık bir kavram olan “kültür”ün nesnel bir değerlendirmesini yapma olanağı sundukları için önemlidirler. Dahası bu yapılar toplumların sistematik olarak karşılaştırılması ve belirli bir kültürel yönelimin davranışsal göstergelerinin ortaya konmasında işlevseldir (Triandis, 1999; Kağıtçıbaşı, 1996a).

Bireycilik ve toplulukçuluk yapıları ile ilgili ilk önemli açıklamalar Geert Hofstede tarafından yapılmıştır. Ona göre *bireycilik*, içinde bulunulan grup, örgüt ve diğer topluluklardan duygusal olarak bağımsız olmayı ifade ederken; *toplulukçuluk* aile, akrabalar, üyesi bulunulan grup ve giderek sosyal sisteme bağımlılığı dile getirmektedir (Hofstede, 2001). Genel olarak bireyci kültürlerde yer alan özneler, bireyci değerlere ve davranışlara sahipken, toplulukçu kültürlerde yer alan özneler için tersi geçerlidir. Bireyci topluluklardaki bireyler, içinde yer aldıkları gruptan bağımsız ve özerktirler, grup amaçları karşısında bireysel amaçlara öncelik verirler ve adaleti sağlamakla ilgilidirler. Toplulukçu kültürlerde yer alanlar ise içinde buldukları gruba (aile, kabile, ulus gibi) bağımlıdırlar, bireysel amaçlar karşısında grup amaçlarına öncelik verirler ve özellikle ilişkilerle ilgilidirler (Triandis, 1995, 1999, 2000, 2001). Örneğin bireyci kültürlerde çocuk yetiştirmede bağımsızlık, yaratıcılık, keşfetme ve kendine güvene önem verilirken, toplulukçu kültürlerde uyum, itaat, koruma ve güvenilirlik değerli görülmektedir.

Bugün genel olarak Kuzey – Batı Avrupa ve Kuzey Amerika’da bireyci değerlerin egemen olduğu ve buralarda yaşayan bireylerin büyük ölçüde bireyci benlik özellikleri taşıdığı (örneğin, “Ben hoş biriyim”) kabul edilmektedir. Asya, Güney Amerika, Afrika ve Güneydoğu Avrupa’da ise toplulukçu değerlerin egemen olduğu ve buralarda yaşayan bireylerin büyük ölçüde toplulukçu benlik özellikleri taşıdığı (örneğin, “Ailem benim hoş biri olduğumu düşünür”) düşünülmektedir (Markus ve Kitayama, 1991; Triandis, 1989, 1995).

Bireycilik-toplulukçuluk ekseninde Türk toplumu tahmin edileceği gibi, genellikle toplulukçu toplumlar içerisinde değerlendirilmektedir (Hofstede, 2001). Oysa son zamanlarda yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular, bu değerlendirmenin her zaman haklı çıkmadığını göstermektedir.

Bireycilik Toplulukçuluk Ekseni Üzerinde Türk Toplumunun Yeri

Bugün, modernleşme kuramında, bireyciliğe doğru bir ilerleme olduğu varsayımı kabul edilmekte ve bu varsayım sanayileşme ve ekonomik gelişme ile gerekçelendirilmektedir. Oysa tarihsel-demografik araştırmalar, çekirdek aile ve bireyci değerlerin, sanayi öncesi dönemde de Batı Avrupa’da var olduğunu göstermektedir. Yine Japonya gibi son derece gelişmiş ülkelerde, toplulukçu değerlerin farklı yaşam alanlarında etkisini sürdürüyor olması, bu bakış için ciddi bir güçlük oluşturmaktadır (Kağıtçıbaşı, 2000).

Kuşkusuz bireyci kültürlerde yer alan herkesin, bireyci kültürün bütün özelliklerini sergilemesi söz konusu olamayacağı gibi, toplulukçu kültürlerde yer alan herkesin de toplulukçu kültürün bütün özelliklerini göstermesi beklenemez. Bununla birlikte bireylerin ağırlıklı olarak içinde yaşadıkları kültürün özelliklerini taşıyacakları düşünülebilir. Peki, bireycilik-toplulukçuluk tartışmalarında Türk toplumunun yeri neresidir?

Türk toplumu pek çok çalışmada bir “geçiş toplumu” olarak değerlendirilmektedir. Türkiye, hedefi Batılılaşma olan bir ülkedir. Ancak Batılılaşma hareketi sürekli merkezden gelmiştir; çağdaş değerler toplum tarafından elde edilmemiş, daima topluma verilmiş ve hiçbir zaman tam bir sanayileşme sağlanamamıştır (Heper, 1985; Mardin, 1997; Liljeström ve Özdalga, 2002). Bireycilik-toplulukçuluk bağlamında ele alındığında, bir geçiş toplumu olduğu ifade edilmekle birlikte, toplulukçu toplumlar içinde değerlendirilen ülkede, günlük yaşamda toplulukçu kültürün, geleneklerin ve dinin baskısı hissedilmektedir. Ancak son dönemde yapılan çalışmalar, Türkiye’de bireylerin hem bireyci hem de toplulukçu eğilimler sergilediklerine, dolayısıyla Türk toplumunun bireyci ya da toplulukçu olarak kabaca sınıflanamayacağına işaret etmektedir. Araştırma sonuçları aynı zamanda insanlar arası ilişki biçimlerinin ve aile kültüründeki farklılaşmanın geçici değil, kalıcı olabileceği şeklinde yorumlanmaktadır (Göregenli, 1995; İmamoğlu, 1998; Kağıtçıbaşı, 1990a; 1996a; 2000; 2001; Karadayı, 1998).

Türk kültüründe genel olarak yakın kişilerarası ilişkilerin egemen olduğu söylenebilir. Bireyler aileleri, akrabaları ve yakın komşularına sıkı bağlarla bağlıdırlar. Geleneksel toplumsallaşma süreçleri bağımsızlık ve kendine güvenden çok aileye bağlılığı, yakın ilişkileri ve itaati vurgular. Bununla birlikte 1950’lerden bu yana liberalleşme, serbest pazar ekonomisine geçiş ve küreselleşmenin etkileri doğrultusunda hızlı toplumsal değişimler yaşanmıştır, yaşanmaktadır. Bu değişimin bir sonucu olarak 1990’lı yıllardan sonra Türk insanı artan bir biçimde bireyci eğilimler sergilemeye başlamıştır. Dolayısıyla Türk toplumunda hem toplulukçu hem de bireyci tutum ve değerler bir arada yer almakta; Türk insanı hem bireyci hem toplulukçu özellikler sergilemektedir. Temel aile yapısı değişmeye başlamakla birlikte aile üyelerinin maddi bağımlılıkları azalsa da duygusal bağımlılıkları önemini korumaktadır (İmamoğlu, 2003; Kağıtçıbaşı, 1990a).

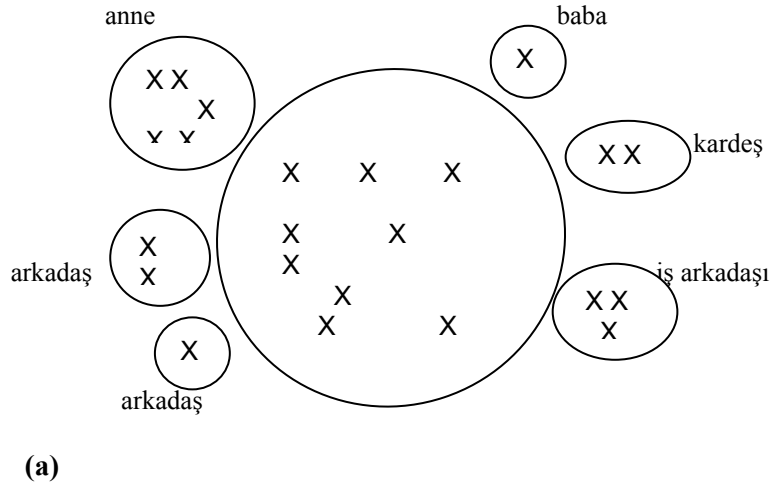
Bireyci/Bağımsız ve Toplulukçu/Karşılıklı Bağımlı Benlik Yapıları

Bugün psikologlar benlik çalışmalarında kültürün bireycilik-toplulukçuluk boyutunu, kültürler arası psikolojik farklılıkları açıklamak için kullanmakta ve çoğunlukla ikili bir ayrıma gitmektedirler. Örneğin Hazel R. Markus ve Shinobu Kitayama (1991) bağımsız (independent) ve karşılıklı bağımlı (interdependent) benliklerden söz ederken, Harry C. Triandis (2001) dikey ve yatay bireyci (individual) ve toplulukçu (collective) benlikler

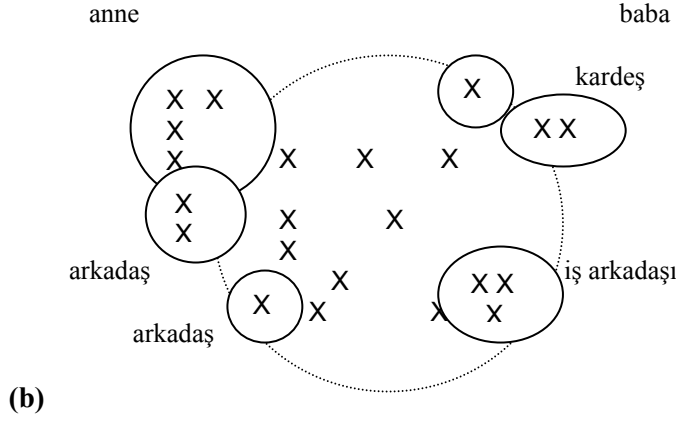
şeklinde bir sınıflamayı kullanmaktadır*. Bireyci ya da bağımsız benlik ayrı oluş ve özerklik, karşılıklı bağımlı ya da toplulukçu benlik ise kişiler arası ilişkiler ve grup üyeliği yoluyla başkaları ile paylaşılan bağlar üzerinde temellenmektedir.

Bugün pek çok Batı ülkesinde bireylerin birbirinden bağımsız olduğuna inanılır. Bu kültürlerin normatif görevleri, bireylerin bağımsızlıklarını korumaktır. Benlik, ne olduğu ve önemi Batı düşünce tarihinde yeşerip geliştiğinden, bir yandan bağımsız benliğin optimal olduğu, diğer yandan kişinin kendileşebilmesi için diğer insanlarla olan ilişkilerinden olabildiğince sıyrılması gerektiği varsayılmaktadır.

Batı'da, özellikle ABD'de bireyler biricik oldukları, içsel benlerini gerçekleştirmek ve kişisel amaçlarını korumak durumunda buldukları anlayışıyla toplumsallaşmaktadırlar. Genel olarak bu bakış açısı, kültürün üyelerine karşı sorumluluğu olarak görülmekte ve bunun tarihsel temellerine işaret edilmektedir. Böylelikle kültürün vurguladığı bağımsız benlik özelliğini taşımak, bireylerin yerine getirmek durumunda oldukları bir görev kabul edilmekte ve bu benlik kurgusunun kişinin öz saygısını artırdığı ileri sürülmektedir (Matsumoto, 1994). Bağımsız benlik tipinde bireyler kişisel, içsel nitelikler –bireysel yetenekler, zekâ, kişisel eğilimler, amaçlar ya da tercihler- üzerinde odaklanırlar ve bu özelliklerini içinde buldukları toplumsal bağlam ve kamu alanlarında sergilemekten kaçınmazlar. Şekil 2 (a)'da görüldüğü gibi bağımsız benlik yapısında diğer benliklerle herhangi bir binişiklik söz konusu değildir.

* Triandis (2001)'e göre bazı kültürler eşitliği, diğer kültürler hiyerarşiyi vurgular. Yatay bireyci kültürlerde insanlar biricik olmayı ve kendi istedikleri şeyleri yapmayı, dikey bireyci kültürlerde kendi istedikleri şeyleri yapmanın yanı sıra en iyi olmayı isterler. Yatay toplulukçu kültürlerde insanlar benliklerini kendi grupları içinde ortaya koyarlar, dikey toplulukçu kültürlerde grup içindeki otoritelere boyun eğerler ve grupları için kendilerini feda etmeye gönüllüdürler.

Şekil 2. (a) Bağımsız Benlik Yapısı; (b) Karşılıklı Bağımlı Benlik Yapısı. (Kaynak: Markus H.R. ve Kitayama, S. (1991). Culture and The Self: Implications for Cognition Emotion and Motivation. *Psychological Review*, 98, s. 224-253)

Batı dışında kalan çok sayıda kültürlerde ise ne bireylerin ayrı olduğuna inanılır, ne de buna değer verilir. Bu kültürlerde vurgulanan, daha çok insan varoluşunun bağlılığıdır. İlk normatif görev, bireyler arası bağlılığı korumaktır (Matsumoto, 1994). Bu kültürlerde yer alan bireyler ait oldukları grubun beklentileri doğrultusunda hareket etmek, grupta yer alan bireylerin bakış açılarını anlayabilmek ve kendilerine uygun rolleri benimsemek durumundadırlar. Karşılıklı bağımlı benlik tipinde bireyler, başkaları karşısındaki statüleri bağlamında var olan görevlerini ve toplumsal sorumluluklarını yerine getirirler. Bu benlik yapısının sınırları belirsizdir, esnek ve bağlamla ilişkilidir. Şekil 2 (b)'de görüldüğü gibi karşılıklı bağımlı benlik yapısında diğer benliklerle farklı düzeyde binişiklikler söz konusudur.

Bağımsız benlik diğerlerinden kesin sınırlarla ayrılmıştır, buna karşılık karşılıklı bağımlı benliğin sınırları akışkandır. Bağımsız benlik Batı kültürünün özelliklerini yansıttığı için, ben ile ben olmayan arasında keskin bir sınır oluşması sağlanmış ve psikoloji alanında bu tablonun evrensel olduğu düşünülmüştür. Ancak benlik kavramında kültürler arası farklılıklar, benzerliklerden çok daha çarpıcı görünmektedir (Kağıtçıbaşı, 2000).

Psikolojik düzeyde bakıldığında, birbirinin içine girmiş benlik ilişkilerinin sağlıklı, ayrılmış ilişkilerin ise sağlıklı olarak yorumlandığı görülmektedir. Kişilik psikolojisindeki temel kuramsal yönelimler, aynı görüşü paylaşmaktadırlar. Bu nedenle Batı alan yazında sağlıklı benlik olarak sadece “bağımsız” benlik kabul edilmekte ve “karşılıklı bağımlı” benliğe olumsuz anlamlar yüklenmektedir (Kağıtçıbaşı, 1987, 2000). Oysa

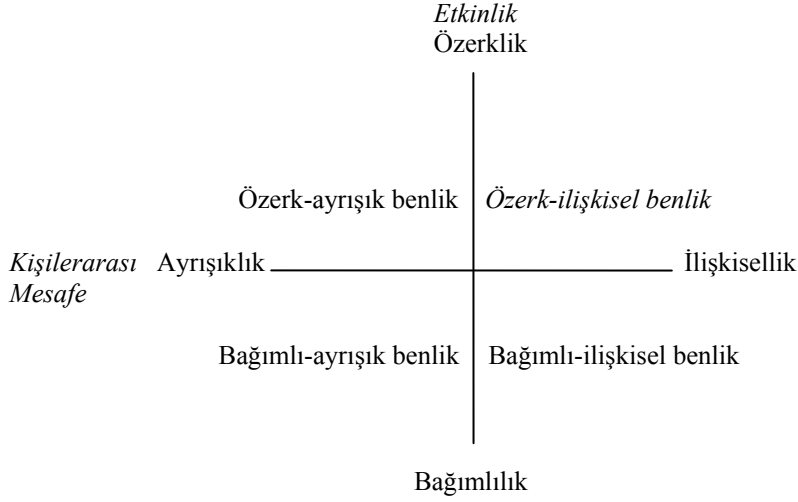
bu durum bütün kültürler için geçerli olmadığı gibi, temelde bireyselliğin topluluğa bağlılıkla bütünleştirilmesi, bireysel özün diğer bireylerle ilişkili olan öze birleşmesine gereksinim duyulmaktadır (Kağıtçıbaşı, 1996a). Özerklik ve ilişkisellik çatışan değil, birbirini tamamlayan iki temel insan ihtiyacını oluşturur (Kağıtçıbaşı, 1996a, 1996b, Madson ve Trafimow, 2001). Ancak böyle bir sentez insanın özerklik ve onaylanma gibi iki temel gereksinimini (Marar, 2004) karşılayabilecektir. Bu bağlamda Çiğdem Kağıtçıbaşı'nın modelinin geleneksel bakış açısından farklılaştığı ve benlik tartışmalarına açılım kazandırdığı söylenebilir.

Kağıtçıbaşı'nın Benlik Modeli

Kağıtçıbaşı (1996a, 1996b, 2001, 2002, 2005), benliğin tek boyutlu, bağımsızlık-karşılıklı bağımlılık ekseninde ele alınmasını eleştirir ve bu eleştirisini bir dizi araştırmayla destekler. Tek boyutlu modelde bireyler ya bağımsız ya da karşılıklı bağımlı oldukları şeklinde tanımlanırlar. Oysa iki boyutlu modelde bireyler (ve analiz düzeyine bağlı olarak kültürler) aynı zamanda hem bireyci hem de toplulukçu olabilirler. Bu bakış açısı, bireyin bir bağlamda bireyci, bir başka bağlamda toplulukçu olabileceği bakış açısından farklıdır. Kağıtçıbaşı'nın modelinde bireyler aynı bağlamda hem bireyci hem de toplulukçu tutum ve davranışlar sergileyebilirler. Kağıtçıbaşı benlik modelinde, kişilerarası mesafe ve bireyleşmeyi iki ayrı fakat ilişkili boyut olarak ele alır. Bu iki boyutun her birinin iki ayrı eksenidir: Kişiler arası mesafe ekseninde ilişkisellik ve ayrışma, bireyleşme ekseninde özerklik ve bağlılık.

Kağıtçıbaşı, benliğin şekillenmesinde gelişimsel bakış açısını temele alarak üç aile etkileşim biçimini öne çıkarır. Bunlardan ilki, hem ekonomik hem de duygusal alanlarda kuşaklar arası karşılıklı bağımlılık üzerine temellenen geleneksel aile modelidir. İkincisi, ekonomik ve duygusal alanlarda nesiller arası bağımsızlığın öne çıktığı bağımsız aile modelidir. Üçüncüsü ise diğer iki aile modelinin diyalektik bir bileşkesini oluşturan psikolojik karşılıklı bağımlı aile modelidir. Bu son model kuşaklar arası psikolojik karşılıklı bağımlılık ve ekonomik bağımsızlığı içinde barındırır (Kağıtçıbaşı, 1996a). Kağıtçıbaşı'na göre bu farklı aile modelleri farklı benlik tiplerinin gelişmesine yol açar (1996b, 2005).

İlk benlik tipi özerkliğin düşük, ilişkiselliğin yüksek olduğu bağımlı-ilişkisel benliktir. İkinci benlik tipi özerkliğin yüksek, ilişkiselliğin düşük olduğu özerk-ayrışık benliktir. Üçüncü benlik tipi hem özerkliğin, hem ilişkiselliğin yüksek olduğu özerk-ilişkisel benliktir. Sonuncu benlik tipi, anababa ihmali ya da ilgisizliğini yansıtan bağımlı-ayrışık benliktir. Kağıtçıbaşı'nın benlik tipleri Şekil 3'te görülebilir.

Şekil 3. Bireyleşme, Kişilerarası Mesafe ve Bağlamda Benlik Tipleri. (Kaynak: Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). *Autonomy and Relatedness in Cultural Context. Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36 (4), s. 422)

Benliğin bağımsızlık-karşılıklı bağımlılık şeklinde ele alınmasını eleştiren sadece Kağıtçıbaşı değildir. Bu ikili sınıflama kişiler arası ilişki yönelimli ve grup yönelimli karşılıklı bağımlılık arasında bir ayırım yapmadığı için de eleştirilmektedir. Bu nedenle özellikle son çalışmalarda ikili yerine üçlü bir benlik ayırımına gidilmesi önerilmektedir (Bresnahan vd., 2004, Bresnahan vd., 2005, Brewer ve Gardner, 1996; Hardie vd., 2005; Kashima ve Hardie, 2000, Schott ve Bellin, 2001; Uleman vd., 2000). Bu önerinin altında yatan en önemli neden, ikili benlik ayırımına dayalı olarak yapılan çalışmalarda ulaşılan sonuçların önemli bir bölümünün birbiriyle tutarlılık göstermemesi ve kurulan hipotezlerin doğrulanmamasıdır. Dolayısıyla son zamanlarda benliğin bireyci ve toplulukçu boyutlarına üçüncü bir boyut eklenmiştir. Bu boyutun *ilişkisel benlik* (Brewer ve Gardner, 1996; Kashima ve Hardie, 2000), *ailecilik* (Gaines, 1995), *kişisel toplulukçuluk* (Verkuyten ve Mason, 1996) ve *ilişkililik* gibi farklı biçimlerde adlandırıldığı görülmektedir.

Bu araştırmada temele alınan üçlü benlik modeli, bireyci, ilişkisel ve toplulukçu benlik boyutlarını içermektedir. Bu modelde:

1. Bireycilik boyutu: Bireyi başkalarından farklı, kendine özgü biricik özellikleriyle yansıtan boyuttur.

2. İlişkisel boyutu: Bireyin yakın çevresindeki diğer bireylerle ilişkisini ve özdeşimini içerir.

3. Toplulukçuluk boyutu: Birey ve topluluk arasındaki sembolik değerleri yansıtan boyuttur.

Bu üçlü modelin, genel olarak önceki ikili modele göre daha kapsamlı bir kuramsal çerçeve sağladığı söylenebilir.

Bunlarla birlikte, daha önce de ifade edildiği gibi, bir kültürde bireylerin benlik kurgularının bağımsız ve/ya da karşılıklı bağımlı olmasında dikkate değer farklılıklar olabilir. Örneğin farklı etnik kültürden gelen bireyler, aynı kültürde yer alsalar bile, bağımsız–karşılıklı bağımlı benlik yapıları bakımından farklı eğilimler sergileyebilirler. Yine kadınlar ve erkekler toplumsallaşma farklılıklarından dolayı farklı benlik özellikleri gösterebilirler, etnik gruplar içinde bile dikkate değer farklılıklar olabilir. Alan yazına bakıldığında son zamanlarda her iki benlik tipinin tek bir kültürde var olabileceğine dikkat çekildiği görülmektedir (İmamoğlu, 1998; Kağıtçıbaşı, 1996b; Triandis ve Suh, 2002). Bu bakış açısı, farklı benlik tiplerinin belirli bir kültür içerisinde bireyler arası karşılaştırma alanı olarak kullanılabilmesine işaret etmektedir.

Araştırmanın Amacı

Araştırmanın genel amacı 24-30 yaşlarındaki genç yetişkinlerin benlik kurgularını farklı değişkenler bağlamında betimlemek ve aralarındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaca bağlı olarak aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Genç yetişkinlerin bireyci, ilişkisel ve toplulukçu benlik puanlarının dağılımları nasıldır?
2. Genç yetişkinlerin bireyci, ilişkisel ve toplulukçu benlik puanları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
3. Genç yetişkinlerin bireyci, ilişkisel ve toplulukçu benlik puanları sosyoekonomik düzeye göre farklılaşmakta mıdır?
4. Genç yetişkinlerin bireyci, ilişkisel ve toplulukçu benlik puanları eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Genç yetişkinlerin benlik tiplerine göre dağılımları nasıldır?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, genç yetişkinlerin benlik kurgularını betimleme amacı taşıyan ilişkisel tarama modeline dayalı bir çalışmadır. Araştırmada genç yetişkinlerin benlik kurguları cinsiyet, eğitim düzeyi ve sosyoekonomik düzeye göre karşılaştırılarak incelenmiş, benlik tiplerine ilişkin sınıflama yapılmıştır.

Araştırma Grubu

Araştırma grubunu Ankara il sınırları içinde farklı semtlerde ikamet eden 24–30 yaşlarındaki bireyler oluşturmaktadır. Çalışmanın katılımcıları,

Türkiye İstatistik Kurumunun (TÜİK) Ankara İli Yerleşim Bölgelerinin Sosyoekonomik Gelişmişlik Düzeyi Gruplama Listesi temelinde, alt, orta ve üst sosyoekonomik düzeyi temsil ettiği düşünülen 590 bireyden oluşmuştur. Araştırmada, amaçsal örnekleme (purposive sample) tekniği kullanılmıştır. Katılımcılara ilişkin cinsiyet, sosyoekonomik düzey ve eğitim düzeyi gibi demografik bilgiler Çizelge 1’de görülebilir.

Çizelge 1. Katılımcılara İlişkin Demografik Bilgiler

Değişkenler	Frekans /Yüzde (n= 590)
Cinsiyet	
Kadın	299 (%50.7)
Erkek	291 (%49.3)
Sosyoekonomik Düzey	
Alt	191 (%32.4)
Orta	200 (%33.9)
Üst	199 (%33.7)
Eğitim Düzeyi	
İlköğretim	51 (%8.6)
Lise	200 (%33.9)
Üniversite	271 (%45.9)
Lisansüstü	68 (%11.5)

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama amacı ile “İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği” (Relational, Individual, Collective Self- Aspects Scale) ve kişisel bilgi formu kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu: Bu formda cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve ikamet edilen semte ilişkin sorulara yer verilmiştir.

İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği (RIC): Ölçek Emiko S. Kashima ve Elizabeth A. Hardie (2000) tarafından benliğin bireyci, ilişkisel, ve toplulukçu yönlerini değerlendirmek için geliştirilmiştir. İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği, birbirini takip eden ve her biri üç benlik yönünü yansıtan maddeleri barındıran 10 sorudan (toplam 30 madde) oluşmaktadır. Ölçek yedili likert tipindedir (1= Kesinlikle katılmıyorum, 7= Tamamen katılıyorum). Her bir alt ölçekten alınacak puanlar 10 ile 70 arasında değişebilmektedir. Alt ölçek puanları bireyin durumsal bir dağılım karşısında her bir benlik yöneliminin genel derecesini ortaya koymaktadır. Kashima ve Hardie (2000) ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasını Avustralya’da, 384 üniversite öğrencisi üzerinde yapmışlardır. Ölçeğin geçerliliklerini test etmek için sekiz farklı ölçme aracı kullanılmış, bulguların ölçeğin geçerliliğini desteklediği sonucuna ulaşılmıştır (Bk. Kashima ve Hardie, 2000). Ölçeğin güvenilirlik düzeyini belirlemek için yapılan analizlerde Cronbach Alpha değerleri “bireycilik” alt ölçeği için .72, “ilişkisel” alt

ölçeği için .81 ve “toplulukçuluk” alt ölçeği için .78 olarak hesaplanmıştır. Bu değerler kabul edilebilir düzeydedir.

İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği Ercan (2011) tarafından Türkçe’ye uyarlanmıştır. Uyarlama çalışmasında ölçeğin Cronbach Alpha (α) güvenilirliği bireycilik alt ölçeği için .73, ilişkisellik alt ölçeği için .68, toplulukçuluk alt ölçeği için .77 ve İlişkisel-Bireyci-Toplulukçu Benlik Ölçeği toplam için .86 bulunmuştur. Yine ölçeğin Cronbach Alpha değerleri ikiye bölünmüş modelde 1. kısım için .79, 2. kısım için .77, Spearman Brown katsayısı ise .76 olarak hesaplanmıştır. Test-tekrar test güvenilirliği çalışmasında iki uygulama arasında .01 anlamlılık düzeyinde .79 ile güçlü ve pozitif bir korelasyon olduğu görülmüştür. Ölçeğin yapı geçerliğinde kullanılan doğrulayıcı faktör analizi (DFA) sonucunda uyum indeksi değerleri $2 \times /sd (841/315) = 2.66$, GFI = 0.85, AGFI= 0.82, NNFI= 0.90, CFI= 0.91, RMSEA= 0.07, SRMR= 0.06 olarak bulunmuş, ölçeğin üçlü faktör yapısı doğrulanmıştır.

Bulgular ve Tartışma

Aşağıda sırasıyla katılımcıların bireyci, ilişkisel ve toplulukçu benlik puanlarının ortalama ve standart sapma sonuçlarına, bireyci, ilişkisel ve toplulukçu benlik puanlarının cinsiyet, sosyoekonomik düzey ve eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığını ortaya koymak için yapılan analiz sonuçlarına ve benlik tipleri sınıflaması bulgularına yer verilmiştir.

Araştırmanın “Genç yetişkinlerin bireyci-ilişkisel-toplulukçu benlik puanlarının dağılımı nedir?” şeklindeki ilk sorusuna ilişkin bulgular Çizelge 2’de verilmiştir.

Çizelge 2. Bireyci- İlişkisel-Toplulukçu Benlik Puanlarına Ait Ortalama ve Standart Sapma Sonuçları

Alt Boyutlar	$\bar{X}$	S
Bireycilik	53.81	6.07
İlişkisel	53.14	6.27
Toplulukçuluk	50.08	7.07

n=590

Katılımcıların ilişkisel-bireyci-toplulukçu benlik ölçeğinin alt boyutlarına ait ortalama ve standart sapma sonuçlarına bakıldığında, puanların bireycilik ($\bar{X} = 53.81$, S= 6.07), ilişkisellik ($\bar{X} = 53.14$, S= 6.27) ve toplulukçuluk ($\bar{X} = 50.08$, S= 7.07) şeklinde sıralanmakla birlikte, bireycilik ve ilişkisellik puanlarının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

Benlik boyutlarına ilişkin bu bulguların Göregenli’nin (1995) bireycilik ve toplulukçuluk eğilimleri açısından kültürümüzün kabaca sınıflandırılabilmesinin mümkün olmadığı, İmamoğlu’nun (1998),

kültürümüzdeki bireylerin hem bireyleşme hem de bütünleşme eğilimleri sergiledikleri, İmamoğlu'nun (2003) bireyleşme ve ilişkililik boyutları arasında negatif yönlü ilişki bulunmadığı, Kurt'un (2000) Türk kültüründe Batılı anlamdaki bağımsızlığın kopukluğu içermeyebileceği, Carpenter ve Karakitapoğlu-Aygün'ün (2005) gruplarda kişisel kimlik, sosyal kimlik ve toplulukçu kimlik sıralamasının değişmediği bulgularıyla örtüşmektedir. Tuncer'in (2005) araştırmasında, bu araştırmadan farklı olarak ilişkisel benlik puanları birinci, özerk-ilişkisel benlik puanları ikinci, özerk benlik puanları üçüncü sırada çıkmıştır. Ancak Tuncer'in çalışmasında benliğin aile bağlamı temelinde çalışılmış olması bu farklılığın kaynağı olabilir. Yine bu bulgular Madson ve Trafimov'un (2001) ABD'de yaptıkları araştırmanın sonunda, katılımcıların hem bireyci, hem ilişkisel benlik puanlarının, toplulukçu benlik puanlarından daha yüksek olduğunu bulmaları, Kashima ve diğerlerinin (2005) bütün kültürlerde bireylerin kendilerini gruplarından bağımsız olarak, daha çok varoluşsal biçimde algılama eğiliminde olduğu şeklindeki saptamaları, Abdo'nun (2001) Lübnan'da öğrencilerin %27'sinin bireyci, %67,3'ünün toplulukçu olduğu şeklindeki bulgularıyla da örtüşmektedir.

Araştırmanın "Genç yetişkinlerin bireyci-ilişkisel-toplulukçu benlik puanları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?" şeklindeki ikinci sorusuna ilişkin bulgular Çizelge 3'de verilmiştir.

Çizelge 3. Bireyci-İlişkisel-Toplulukçu Benlik Puanlarının Cinsiyete Göre t-Testi Sonuçları

Değişkenler	Bireycilik		İlişkisel		Toplulukçuluk	
	$\bar{X}$ (S)	İstatistik	$\bar{X}$ (S)	İstatistik	$\bar{X}$ (S)	İstatistik
Kadın(n=299)	54.56(5.48)	t=3.08**	53.87(5.97)	t=2.89**	50.61(6.74)	t=1.87
Erkek(n=291)	53.03(6.55)		52.39(6.49)		49.53(7.37)	

** p<0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Analiz sonuçlarına göre katılımcıların bireycilik ($t_{(588)}= 3.08$, $p < .01$) ve ilişkisellik ($t_{(588)}= 2.89$, $p < .01$) puanları, cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Kadınların bireycilik ($\bar{X}= 54.56$) ve ilişkisellik ($\bar{X}= 53.86$) puanları, erkeklerin bireycilik ($\bar{X}= 53.03$) ve ilişkisellik ($\bar{X}=52.38$) puanlarına göre daha yüksektir. Toplulukçuluk puanları ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermemektedir.

Kadınların bireycilik puanlarının erkeklerin bireycilik puanlarından daha yüksek bulunması, Karakitapoğlu-Aygün'ün (2004a) kadınların erkeklerle karşılaştırıldığında kendilerini daha çok kişisel terimlerle ve daha az geleneksel terimlerle tanımladığı, Carpenter ve Karakitapoğlu-Aygün'ün (2005) kadınların kişisel kimliğe erkeklerden daha fazla önem verdiği, Üskül ve diğerlerinin (2004) kadınların bağımsız benlik yapısı puanlarının, erkeklerin puanlarından daha yüksek olduğu bulgularıyla örtüşmektedir.

Kadınların ilişkisellik puanlarının erkeklerin puanlarından daha yüksek olması, İmamoğlu ve Karakitapoğlu-Aygün'ün (2004) kadınların hem bireycilik hem ilişkisellik puanlarının erkeklerin puanlarından daha yüksek olduğu bulgusuyla paralellik göstermektedir.

Yukarıda Türk kültüründe daha önce gerçekleştirilen araştırmaların bulgularından söz edilmiştir. Oysa başka kültürlerde yapılan araştırma bulguları, bu araştırmada elde edilen araştırma bulgularıyla örtüşmemektedir. Bu araştırmalardan bazıları şunlardır: Lalonde ve diğerlerinin (2004) kişilerarası ilişkilerde kültürün rolünü ele aldıkları araştırmalarında kadınların karşılıklı bağımlı benlik puanlarının erkeklerin puanlarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Kashima ve Hardie (2000) araştırmalarında erkeklerin daha toplulukçu, kadınların daha ilişkiyel eğilimler sergiledikleri, bireycilik bakımından cinsiyetler arası anlamlı bir fark olmadığını görmüşlerdir. Madson ve Trafimov (2001), kadınların toplulukçu ve ilişkiyel benlik bilişi puanlarının erkeklerden, erkeklerin özel benlik bilişi puanlarının kadınlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuşlardır. Bresnahan ve diğerlerinin (2004), kadınların erkeklere göre ilişkiyel karşılıklı bağımlı benlik ölçeğinden daha yüksek puan aldıkları bulgusuna ulaşmışlardır.

Araştırmadaki bireyci-ilişkiyel-toplulukçu benlik ve cinsiyete ilişkin bulgular, genç ve modern Türk kadınının sosyokültürel değişimdeki rolüne işaret ediyor olabilir. Türk kadını, eğitim düzeyi yükseldikçe ve işgücüne katılımı arttıkça geleneksel değerlere daha az bağlı kalmakta ve daha özerk olmaya başlamaktadır. Bununla birlikte toplumda, geleneksel değerlerle bağlantılı olarak, kadınlardan iyi bir anne ve iyi bir eş olmaları da beklenmektedir. Sonuçta kadınların erkeklerden daha bireyci ve daha ilişkiyel eğilimler sergileyecekleri düşünülebilir.

Araştırmanın “Genç yetişkinlerin bireyci-ilişkiyel-toplulukçu benlik puanları sosyoekonomik düzeye göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindeki üçüncü sorusuna ilişkin bulgular Çizelge 4’de verilmiştir.

Çizelge 4. Bireyci-İlişkiyel-Toplulukçu Benlik Puanlarının Sosyoekonomik Düzeye Göre Karşılaştırılması

Değişkenler	Bireycilik		İlişkisellik		Toplulukçuluk	
	$\bar{X}$ (S)	İstatistik	$\bar{X}$ (S)	İstatistik	$\bar{X}$ (S)	İstatistik
Sosyoekonomik Düzey						
Alt(n=191)	51.36(6.40)		53.66(6.66)		51.60(6.84)	
Orta(n=200)	55.06(5.25)	F=24.79**	53.04(6.03)	F=1.11	49.32(7.28)	F=6.67**
Üst (n=199)	54.90(5.85)		52.73(6.11)		49.38(6.88)	
Çoklu Karşılaştırma Sonuçları	Alt<üst Alt<orta				Üst<alt Orta<alt	

** p< 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Analiz sonuçları katılımcıların ilişkisellik ($F_{(2-587)}= 1.11, p > .05$) puanları arasında sosyoekonomik düzeyleri bakımından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir. Başka bir ifadeyle katılımcıların ilişkisellik puanları sosyoekonomik düzeylerine göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir.

Analiz sonuçları katılımcıların bireycilik ($F_{(2-587)}= 24.79, p < .01$) ve toplulukçuluk ($F_{(2-587)}= 6.67, p < .01$) puanları arasında ise sosyoekonomik düzeyleri bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle katılımcıların bireycilik ve toplulukçuluk puanları, sosyoekonomik düzeylerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir.

Bireycilik puanlarındaki farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Dunnett C testinin sonuçlarına göre, alt sosyoekonomik düzeyde yer alan katılımcıların bireycilik puanları ($\bar{X}= 51,36$), üst ($\bar{X}= 54,90$) ve orta ($\bar{X}= 55.06$) sosyoekonomik düzeyde yer alan katılımcıların bireycilik puanlarından daha düşüktür.

Toplulukçuluk puanlarındaki farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre de alt sosyoekonomik düzeyde yer alan katılımcıların toplulukçuluk puanları ($\bar{X}= 51,60$), üst ($\bar{X}= 49,38$) ve orta ($\bar{X}= 49,32$) sosyoekonomik düzeyde yer alan katılımcıların toplulukçuluk puanlarından daha yüksektir.

Bireyci-ilişkisel-toplulukçu benlik puanlarının sosyoekonomik düzeye göre karşılaştırma sonuçları, katılımcıların ilişkisellik alt boyutuna ilişkin puanları arasında sosyoekonomik düzeyleri bakımından anlamlı bir fark olmadığını göstermiştir. Başka bir ifadeyle katılımcıların ilişkisellik puanları sosyoekonomik düzeylerine göre anlamlı bir şekilde değişmemektedir. Katılımcıların bireycilik ve toplulukçuluk alt boyutlarına ilişkin puanları arasında ise sosyoekonomik düzeyleri bakımından anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Başka bir ifadeyle katılımcıların bireycilik ve toplulukçuluk puanları, sosyoekonomik düzeylerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir.

Analiz sonuçlarına göre alt sosyoekonomik düzeyde yer alan katılımcıların bireycilik puanları, orta ve üst sosyoekonomik düzeyde yer alan katılımcıların bireycilik puanlarından daha düşüktür. Bu bulgu modernleşme eğilimleriyle açıklanabilir. Sosyoekonomik düzey yükseldikçe bireycilik eğilimlerinin artması beklenen bir durumdur.

Toplulukçuluk puanlarındaki farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan analiz sonuçlarına göre de alt sosyoekonomik düzeyde yer alan katılımcıların toplulukçuluk puanları, üst ve orta sosyoekonomik düzeyde yer alan katılımcıların toplulukçuluk puanlarından daha yüksektir. Bu bulgu, daha önce ifade edildiği gibi, geçeköndü bölgelerinde yaşayan bireylerin, yaşadıkları uyum sorunları karşısında

geleneksel değerlere daha sıkı sarılmalarıyla ilgili olabilir. Bireyler zorlu yaşam koşullarıyla başa çıkmak ve kendilerini korumak adına daha sıkı ilişkiler geliştirmekte ve daha geleneksel, daha toplulukçu değerler benimsemektedirler: Dış dünyaya karşı daha korumacı bir yaklaşım ve daha güvenli bir yaşam alanı.

Genel olarak değerlendirildiğinde ilişkisellik puanlarının sosyoekonomik düzeye göre değişmemesi, toplulukçuluk puanlarının alt sosyoekonomik düzeyde, bireycilik puanların orta ve üst sosyoekonomik düzeyde daha yüksek bulunması, kültürümüzde Kağıtçıbaşı'nın aile değişim modeli çerçevesinde bir değişim olduğu şeklinde yorumlanabilir. Modernleşme sürecinde bireyci değerler giderek artan bir biçimde kendini hissettirmekte bununla birlikte ilişkisel değerler etkililiğini sürdürmektedir.

Araştırmanın “Genç yetişkinlerin bireyci, ilişkisel ve toplulukçu benlik puanları eğitim düzeyine göre farklılaşmakta mıdır?” şeklindeki dördüncü sorusuna ilişkin bulgular Çizelge 5’de verilmiştir.

Çizelge 5. Bireyci-İlişkisel-Toplulukçu Benlik Puanlarının Eğitim Düzeyine Göre Karşılaştırılması

Benlik Tipleri	Bireycilik		İlişkisellik		Toplulukçuluk	
	$\bar{X}$ (S)	İstatistik	$\bar{X}$ (S)	İstatistik	$\bar{X}$ (S)	İstatistik
Eğitim Düzeyi						
İlköğretim (n=51)	52.04(4.96)	F=6.85**	53.97(5.94)	F=6.94**	51.97(6.82)	F=7.60**
Lise (n=178)	52.65(6.52)		54.46(6.08)		51.29(7.15)	
Üniversite (n=248)	54.80(5.90)		52.56(6.51)		49.53(6.74)	
Lisansüstü (n=61)	54.60(5.36)		50.97(5.20)		47.25(7.30)	
Çoklu Karşılaştırma Sonuçları	İlköğretim<Üniversite, Lisansüstü		Lisansüstü <Lise, İlköğretim		Lisansüstü <Lise, İlköğretim	

** p< 0.01 düzeyinde anlamlıdır.

Analiz sonuçları katılımcıların bireycilik ($F_{(3-586)} = 6.85$, $p < .01$), ilişkisellik ($F_{(3-586)} = 6.94$, $p < .01$) ve toplulukçuluk ($F_{(3-586)} = 7.60$, $p < .01$) puanları arasında eğitim düzeyleri bakımından anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle katılımcıların bireycilik ve toplulukçuluk puanları, eğitim düzeylerine göre anlamlı bir şekilde değişmektedir.

Bireycilik puanlarındaki farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre ilköğretim okulu mezunlarının bireycilik puanları ($\bar{X}=52.04$), üniversite mezunları ($\bar{X}=54.80$) ve lisansüstü eğitim alanların ($\bar{X}= 54.60$) bireycilik puanlarından daha düşüktür.

İlişkisel puanlarındaki farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre lisansüstü eğitim alanların ilişkisel puanları ($\bar{X}= 50.97$), lise ($\bar{X}=54.46$) ve ilköğretim okulu mezunlarının ($\bar{X}= 53.97$) ilişkisel puanlarından daha düşüktür.

Toplulukçuluk puanlarındaki farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre lisansüstü eğitim alanların toplulukçuluk puanları ($\bar{X}= 47.25$), lise ($\bar{X}=1.29$) ve ilköğretim okulu mezunlarının ($\bar{X}= 51.97$) toplulukçuluk puanlarından daha düşüktür.

Bireycilik, ilişkisel ve toplulukçuluk puanlarındaki farkların hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan analiz sonuçlarına göre, ilköğretim okulu mezunlarının bireycilik puanları, üniversite ve lisansüstü eğitim alanların bireycilik puanlarından, lisansüstü eğitim alanların ilişkisel ve toplulukçuluk puanları lise ve ilköğretim okulu mezunlarının ilişkisel ve toplulukçuluk puanlarından daha düşüktür. Bireycilik boyutundaki grup farkı, üniversite eğitiminin gençlere görece kendi kararlarını kendilerinin verebilecekleri ve kendilerini gerçekleştirebilecekleri bir ortam ve bakış açısı sunması ile açıklanabilir. İlişkisel ve toplulukçuluk boyutlarındaki farklılıklar ise lisansüstü eğitim alanların çok daha yarışmacı bir ortamda bulunmaları ile ilişkili olabilir.

Katılımcıların benlik tiplerine göre sınıflandırılması: Katılımcıların aşk biçemlerinin benlik tiplerine göre karşılaştırılabilmesi için öncelikle benlik tiplerine ilişkin bir sınıflandırmanın yapılması gerekmiştir. Bu sınıflandırmanın yapılması amacıyla katılımcıların bireycilik, ilişkisel ve toplulukçuluk boyutlarından aldıkları puanlara, “kümeleme analizi tekniği” uygulanmıştır. Uygulanan ilk kümeleme analizi tekniği, hiyerarşik kümeleme analizidir. Bu teknikte ortaya çıkan bulgular ve ağaç grafiği, altı farklı kümeye işaret ettiği için bir sonraki adımda küme sayısı altı kabul edilerek hiyerarşik olmayan kümeleme analizi tekniği uygulanmıştır. Bu teknikle bireycilik ve ilişkisel boyutlarından ortancanın altında, toplulukçuluk boyutundan ortancanın üstünde puan alanlar toplulukçu, bireycilik boyutunda ortancanın altında, ilişkisel ve toplulukçuluk boyutlarından ortancanın üstünde puan alanlar ilişkisel-toplulukçu, ilişkisel ve toplulukçuluk boyutlarından ortancanın altında, bireycilik boyutunda ortancanın üstünde puan alanlar bireyci, toplulukçuluk boyutundan ortancanın altında, bireycilik ve ilişkisel boyutlarından ortancanın üstünde puan alanlar bireyci-ilişkisel, her üç boyuttan da ortancanın üstünde puan alanlar bireyci-ilişkisel-toplulukçu olarak sınıflandırılmıştır. Boyutların her üçünden de ortancanın altında puan alanlar hiçbir sınıfa dâhil edilmemiştir.

Araştırmanın “Genç yetişkinlerin benlik tiplerine göre dağılımı nedir?” şeklindeki son sorusuna ilişkin bulgular Çizelge 6’da verilmiştir.

Çizelge 6. Katılımcıların Benlik Tiplerine Göre Dağılımları

Bireyci-İlişkisel-Toplulukçu		Bireyci-İlişkisel		İlişkisel-Toplulukçu		Hiçbiri		Toplulukçu		Bireyci	
f	%	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%
192	32.5	173	29.3	119	20.2	64	10.8	25	4.2	17	2.9

n= 590

Katılımcıların benlik tiplerine göre dağılımlarına bakıldığında çok sayıda bireyin sırasıyla bireyci-ilişkisel-toplulukçu (f= 192, % 32.5), bireyci-ilişkisel (f= 173 % 29.3) ve ilişkisel-toplulukçu (f= 119, % 20.2) benlik tiplerinde sınıflandırıldığı görülmektedir. Görece daha az sayıda birey ise toplulukçu (f= 25, % 4.2) ve bireyci (f= 17, % 2.9) benlik tiplerinde yer almıştır. Katılımcıların dikkate değer bir bölümü ise (f= 64, %10.8) hiçbir benlik tipi içerisinde sınıflandırılmamıştır. Bütün bunlarla birlikte ilişkisel ve bireyci-toplulukçu benlik tiplerine ilişkin bir kümelemenin ortaya çıkmaması dikkat çekicidir.

Katılımcıların benlik tiplerine göre dağılımlarına bakıldığında, çok sayıda bireyin sırasıyla bireyci-ilişkisel-toplulukçu (f= 192, %32.5), bireyci-ilişkisel (f= 173 %29.3) ve ilişkisel-toplulukçu (f= 119, %20.2) benlik tiplerinde sınıflandırıldığı görülmektedir. Bu bulgu, katılımcıların %82'lik bölümünün bu üç temel benlik tipinde (bireyci-ilişkisel-toplulukçu, bireyci-ilişkisel ve ilişkisel-toplulukçu) yer aldığına işaret etmektedir. Görece daha az sayıda birey ise toplulukçu (f= 25, %4.2) ve bireyci (f= 17, %2.9) benlik tiplerinde sınıflandırılmıştır. Katılımcıların dikkate değer bir bölümünün ise (f= 64, %10.8) hiçbir benlik tipi içerisinde sınıflandırılmadığı görülmektedir. Bütün bunlarla birlikte ilişkisel ve bireyci-toplulukçu benlik tiplerine ilişkin bir kümelemenin ortaya çıkmamış olması önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilir.

Benlik tiplerine ilişkin bu bulgular, İmamoğlu'nun (1998) Türk üniversite öğrencilerinin hem bireyleşme, hem de bütünleşme eğiliminde oldukları, bireyleşme ve ilişkililik boyutlarının birbirlerine karşıt değil, birbirinden ayrı boyutlar olduğu (İmamoğlu, 2003), Göregenli'nin (1995) bireycilik ve toplulukçuluk eğilimleri açısından Türk kültürünün kabaca sınıflanamayacağı şeklindeki bulgu ve saptamaları ile örtüşmektedir. Bununla birlikte bulgular, Türk kültüründe üç benlik tipinin ağırlıklı olduğunu göstermektedir: Bireyci-ilişkisel-toplulukçu, bireyci-ilişkisel ve ilişkisel-toplulukçu. Bu üç benlik tipinde dikkat çeken, her üçünün de ilişkisellik boyutunu barındırmasıdır. Bu bulgu, Türk kültüründe ilişkiselliğin, benliğin önemli bir unsuru olarak değerlendirilebileceği

şeklinde yorumlanabilir. Yine salt ilişkisel ve bireyci-toplulukçu benlik tiplerinde bir kümelemenin ortaya çıkmamış olması, ilişkisellik boyutunun kültürümüzde ortaya koyduğu tablo ile bağlantılı olarak açıklanabilir. İlişkisellik boyutu, ağırlıklı bulunan üç temel benlik tipinde yer aldığı için bağımsız bir küme olarak ortaya çıkmamış olabilir. Bununla bağlantılı olarak, ilişkisellik boyutu olmaksızın bireycilik ve toplulukçuluk boyutlarının bir arada bulunacağı bir benlik tipi de beklentilerden uzaktır. Dikkat çeken bir diğer bulgu, katılımcıların önemli bir bölümünün (%10.8) hiçbir benlik tipi içerisinde sınıflandırlanmamış olmasıdır. Benzer bir bulguya Hardie ve diğerlerinin (2005) bulgularında da rastlanmaktadır. Onların çalışmasında katılımcıların %20'lik bir bölümünün herhangi bir benlik tipi içerisinde sınıflandırlanmadığı görülmektedir. Böyle bir bulgu, benliğin kimlikle olan ilişkilerine işaret ediyor olabilir. Bildiğimiz gibi kimlik gelişimi büyük ölçüde ergenliğin sonunda tamamlanma eğilimindedir. Ancak bütün bireylerin söz konusu dönem içerisinde kimlik gelişimlerini tamamlayamayabilecekleri de bilinmektedir. Bu bağlamda, kimlik gelişimlerini tamamlayamamış bireylerin benlik tiplerinin de sınıflandırlanmamış olması düşünülebilir.

Son olarak, benlik tipi sınıflandırılmasına ilişkin bu bulguların başka kültürlerde yapılan araştırma bulguları bağlamında da incelenbilmesi kuramsal tartışmalara ışık tutabilir. Kashima ve Hardie'nin (2000) yaptıkları benlik tipi sınıflamasında, katılımcıların ağırlıklı olarak bireyci (%47.2) ve ilişkisel (%36.1) benlik tipinde yer aldıkları bulunmuştur. Bunları bireyci-ilişkisel (%6.9), ilişkisel-toplulukçu (%3.7), bireyci-toplulukçu (%3.2) ve toplulukçu (%2.8) benlik tipleri izlemiştir. Hardie ve diğerlerinin (2005) araştırmalarında katılımcıların sadece %29'unun ağırlıklı olarak tek bir benlik yöneliminin (ilişkisel, bireyci ya da toplulukçu) bulunduğu sonucuna varmışlardır. Katılımcıların %26'sı ikili, %23'ü üçlü yönelim bildirirken, %20'sinin yönelimi sınıflanamamıştır. Her iki araştırma bulguları da bizim çalışmamızda olduğu gibi benlik tipleri konusunda üç farklı benlik boyutunun farklı bileşimlerinin bir arada bulunabileceğine işaret etmektedir. Bu açıdan değerlendirildiğinde, araştırma bulgularının farklı sonuçlar ortaya çıkarmakla birlikte ikili benlik sınıflamasına karşı çıkan kuramsal bakışlara (İmamoğlu, 1998; Kağıtçıbaşı, 1996a, 1996b, 2001, 2002, 2005; Triandis, 1995, 1999, 2000, 2001; Kashima ve Hardie, 2000) destek sunduğu söylenebilir.

Sonuç ve Öneriler

Bulgular, benliğin bireycilik ve ilişkisellik boyutlarının toplulukçuluk boyutuna göre öne çıktığına işaret etmektedir. Bununla birlikte bireyci, ilişkisel ve toplulukçu benlik boyutları cinsiyet, sosyoekonomik düzey ve eğitim düzeyine göre farklılıklar göstermektedir. Benlik tipleri sınıflandırılmasına ilişkin bulgular, Türk toplumunda bireylerin tek bir

benlik tipinde değil, benliğin üçlü (bireyci-ilişkisel-toplulukçu) ya da ikili (bireyci-ilişkisel ve ilişkisel toplulukçu) bileşimleri ekseninde sınıflandırılabilceğini göstermektedir.

Araştırma sonuçlarının son zamanlarda destek gören üçlü benlik sınıflamasına ve Kağıtçıbaşı'nın benlik modeline destek sunduğu söylenebilir. İçinde yaşanan toplumsal bağlam, benlik tiplerinin şekillenmesinde önemli görünmektedir.

Son olarak gelecekte yapılacak çalışmalara ilişkin bazı önerilerde bulunulabilir. Bundan sonraki araştırmalarda farklı örneklemeler üzerinde çalışmaların yapılması, kır-kent bulgularının karşılaştırılması, benlik kurgusunun kimlik gelişimi ile birlikte ele alınması ve benliğin ilişkisel ve toplulukçu doğasına ilişkin araştırmalara yer verilmesi önerilebilir.

KAYNAKLAR

- Abdo, H.A. (2001). Individualism and Collectivism: The Case of Lebanon. *Social Behavior and Personality*, 29 (5), 503-518.
- Banaji, M.R. ve Prentice, D.A. (1994). The Self in Social Contexts. *Annual Review of Psychology*, 45, 297-332.
- Bresnahan, M.H., Chiu, H.C. ve Levine, T.R. (2004). Self-Construal as a Predictor of Communal and Exchange Orientation in Taiwan and the USA. *Asian Journal of Social Psychology*, 7, 187-203.
- Bresnahan, M.J., Levine, T.R., Shearman, S.M., Lee, S.Y., Park, C., ve Kiyomiya, T. (2005). A Multimethod Multitrait Validity Assessment of Self-Construal in Japan, Korea, and The United States. *Human Communication Research*, 31 (1), 33-59.
- Brewer, M. B. ve Gardner, W. L. (1996). Who is This "We"? Levels of Collective Identity and Self Representations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71, 83-93.
- Carpenter, S. ve Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2005). Importance and Descriptiveness of Self-Aspects: A Cross-Cultural Comparison. *Cross-Cultural Research*, 39 (3), 293-321.
- Ercan, H. (2011). İlişkisel-Bireyci Toplulukçu Benlik Ölçeği'nin Psikometrik Özellikleri ve Uyarlama Çalışması. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 13 (21): 37-45.
- Gaines, S.O. (1995). Relationships among Members of Cultural Minorities. İç. J.T. Wood ve S. Duck (Ed.). *Under-Studied Relationships: Off the Beaten Path* (ss.51-88). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Göregenli, M. (1995). Kültürümüz Açısından Bireycilik-Toplulukçuluk Eğilimleri: Bir Başlangıç Çalışması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10 (35), 1-14.
- Hardie, E.A., Kashima, E.S. ve Pridmore, P. (2005). The Influence of Relational, Individual and Collective Self-Aspects on Stress, Uplifts and Health. *Self and Identity*, 4, 1-24.
- Heper, M. (1985). *The State Tradition in Turkey*. Walkington: The Eathen Press.

- Hofstede, G. (2001). *Culture's Consequences*. Second Edition. Beverly Hills: Sage Publication.
- İmamoğlu, E.O. (1998). Individualism and Collectivism in A Model and Scale of Balanced Differentiation and Integration. *Journal of Psychology*, 132 (1), 1-8.
- İmamoğlu, E. O. (2003). Individuation and Relatedness: Not Opposing but Distinct and Complementary. *Genetic, Social, and General Psychology Monographs*, 129 (4), 367-402.
- İmamoğlu, E. O. ve Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2004). 1970lerden 1990lara Değerler: Üniversite Düzeyinde Gözlenen Zaman, Kuşak ve Cinsiyet Farklılıkları. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14 (44), 1-22.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1980). Individualism and Collectivism. In J.W. Berry, M.H. Segall and Ç. Kağıtçıbaşı (Eds.), *Handbook of Cross-Cultural Psychology, Vol. 3: Social Behavior and Applications*. Boston: Allyn and Bacon, 1-49.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1990a). *İnsan-Aile-Kültür*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1990b). Liking the Indigenous and Universalist Orientations. In Iwawaki, S., Kashima, Y. and Leung, K. (Eds.), *Innovations in Cross-Cultural Psychology*, 29-37. Amsterdam: Swets and Zeitlinger.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996a). *Family and Human Development Across Cultures – A View From the Other Side*. New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996b). Özerk-İlişkisel Benlik: Yeni Bir Sentez. *Türk Psikoloji Dergisi*, 11 (37), 36-43.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). *Kültürel Psikoloji – Kültür Bağlamında İnsan ve Aile*. İstanbul: Evrim Yayınları.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2001). *Development of Self and Competence in Cultural Context*. Second Edition. Wassenaar: NIAS.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2002). Psychology and Human Competence Development. *Applied Psychology: An International Review*, 51 (1), 5-22.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and Relatedness in Cultural Context. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36 (4), 403-422.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (Ed.) (1987). *Growth and Progress in Cross-Cultural Psychology*. Lisse: Swets and Zeitlinger.
- Karadayı, E. F. (1998). *İlişkili Özerklik – Kavramı, Ölçülmesi, Gelişimi, Toplumsal Önemi, Gençlere ve Kültüre Özgü Değerlendirmeler*. Adana: Çukurova Üniversitesi Yay.
- Karakitapoğlu-Aygün, Z. (2004). Self, Identity, Emotional Well-Being Among Turkish University Students. *The Journal of Psychology*, 138 (5), 457-478.
- Kashima, E. ve Hardie, E. A. (2000). The Development and Validation of the Relational, Individual and Collective Self Aspects (RIC) Scale. *Asian Journal of Social Psychology*, 3, 19-48.
- Kashima, Y., Kashima, E., Chiu, C., Farsides, T., Gelfand, M. Hong, Y., Kim, U., Strack, F., Werth, L., Yuki, M. ve Yzerbyt, V. (2005). Culture, Essentialism, and Agency; Are Individuals Universally Believed to be more Real Entities than Groups. *European Journal of Social Psychology*, 35, 147-169.
- Kitayama, S. and Cohen, D. (Eds.) (2007). *Handbook of Cultural Psychology*. New York: The Guilford Press.
- Kurt, A. (2000). *A Comparison of Three Self-Construal Conceptualizations and Scales with Reference to Issues of Culture and Gender*. Yayımlanmamış

- Yüksek Lisans Tezi, The Middle East Technical University, The Graduate School of Social Sciences.
- Lalonde, N.R., Hynie, M., Pannu, M. ve Tatla, S. (2004). The Role of Culture in Interpersonal Relationships. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35 (5), 503-524.
- Liljeström, R. and Özdalga, E. (Eds) (2002). *Autonomy and Dependence in the Family*. İstanbul: Swedish Research Institute.
- Madson, L. ve Trafimow, D. (2001). Gender Comparison in the Private, Collective and Allocentric Selves. *The Journal of Social Psychology*, 141 (4), 551-559
- Marar, Z. (2004). *Mutluluk Paradoksu - Özgürlük ve Onaylanma*. Çev. S. Çağlayan. İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Mardin, Ş. (1997). *Türkiye'de Toplum ve Siyaset Makaleler 1*, Der. M. Türköne, T. Önder, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Markus, H.R. ve Kitayama, S. (1991). Culture and The Self: Implications for Cognition Emotion and Motivation. *Psychological Review*, 98, 224-253.
- Markus, H.R. and Kitayama, S. (2003). Culture, Self, and Reality of the Social. *Psychological Inquiry*, 14 (3 and 4), 277-283.
- Matsumoto D. (1994). *People Psychology from Cultural Perspective*. California: Brooks/Cole Publishing Company.
- Matsumoto, D. (1999). Culture and Self: An Empirical Assessment of Markus and Kitayama's Theory of Independent and Interdependent Self-Construals. *Asian Journal of Social Psychology*, 2, 289-310.
- Matsumoto, D. (2000). *Culture and Psychology People Around the World*. Second Edition. Belmont: Wadsworth / Thomson Learning.
- Schott, G.R. ve Bellin, W. (2001). The Relational Self-Concept Scale: A Context-Specific Self- Report Measure for Adolescents. *Adolescence*, 36 (141), 85-103.
- Singelis, T. (1994). The measurement of Independent and Interdependent Self-Construals. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 20, 580-591.
- Triandis, H.C. (1989). The Self and Social Behavior in Differing Cultural Context. *Psychological Review*, 96 (3), 506-520.
- Triandis, H.C. (1995). *Individualism-Collectivism*. Boulder: Westview Press.
- Triandis, H.C. (1999). Cross-Cultural Psychology. *Asian Journal of Social Psychology*, 2, 127-143.
- Triandis, H.C. (2000). Dialectics between Cultural and Cross-cultural Psychology. *Asian Journal of Social Psychology*, 3, 185-195.
- Triandis, H.C. (2001). Individualism-Collectivism and Personality. *Journal of Personality*, 69 (6), 907-924.
- Triandis, H.C. ve Suh, E.M. (2002). Cultural Influences on Personality. *Annual Reviews Psychology*, 53, 133-160.
- Tuncer, G. (2005). *The Self in Family Context and Traditional Family Values on Attitudes toward Paternalistic Leadership Styles*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Koç Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uleman, J.S., Rhee, E., Bardoliwalla, N., Semin, G. ve Toyoma, M. (2000). The Relational Self: Closeness to Ingroups Depends on Who They are, Culture, and the Type of Closeness. *Asian Journal of Social Psychology*, 3, 1-17.

Hülya Ercan
Genç Yetişkinlerde Benlik Kurgusu Üzerine Bir Çalışma
A Study on Self Construal of Young Adults

- Üskül, A.K., Hynie, M. ve Lalonde, R.N. (2004). Interdependence as a Mediator Between Culture and Interpersonal Closeness for Euro-Canadians and Turks. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 35 (2), 174-191.
- Verkuyten M. ve Masson, K. (1996). Culture and Gender Differences in the Perception of Friendship by Adolescent. *International Journal of Psychology*, 31 (5), 207-217.